

मिति: २०८०।०१।२०

श्री अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग
टंगाल, काठमाडौं ।

विषय: नीतिगत भ्रष्टाचारमा संलग्न धितोपत्र बोर्डका संचालक समितिका सदस्यहरूलाई छानबिन गरी
कारवाही गरीपाउँ ।

महोदय,

धितोपत्र बजारको नियमन निकायहरूको अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको उद्देश्य हेर्दा कुनै पनि नियमन निकायहरूको जिम्मेवारी तथा कर्तव्य भनेको लगानीकर्ताको हित संरक्षण तथा बजारलाई स्वच्छ, पारदर्शी बनाई प्रणालीगत जोखिम न्यूनीकरणमा जोड दिनुपर्ने रहेको देखिन्छ । नेपालको सन्दर्भमा भने धितोपत्र बोर्ड संचालक समितिले लगानीकर्ताहरूको लगानी नै जोखिम पर्ने गरी धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ मा संशोधन गरी हालसम्म सार्वजनिक गरेको छैन भने सोही संशोधनका आधारमा केही कम्पनीहरूलाई निष्काशन स्वीकृति प्रदान गरेको धितोपत्रको वेबसाइटमा देखिन्छ ।

धितोपत्र बोर्डको संचालक समितिको मिति २०७९।१२।२९ को बैठकले उक्त निर्देशिकामा रहेको खुद सम्पत्तिका सम्बन्धमा रहेको व्यवस्थालाई गोप्यरूपमा संशोधन गरिएको हाल सम्म उक्त जानकारी लगानीकर्ता तथा सरोकारवालापक्षहरूलाई दिईएको छैन । जसबाट संचालक समिति तथा बोर्डका उच्च पदाधिकारीको नियत ठीक नरेहेको प्रष्ट हुन्छ । उक्त संशोधनले गर्दा धितोपत्र बजारमा कमजोर वित्तीय अवस्था भएका कम्पनीहरूले समेत उच्च मूल्यमा सेयर विक्री गर्न अवस्था सृजान हुने तर लगानीकर्ताहरूलाई जोखिम बढ्ने देखिन्छ । साथै लगानीकर्ताको हित विपरित हुने र कमजोर वित्तीय अवस्था भएका कम्पनीहरूलाई फाइदा पुग्ने गरी धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ मा संशोधन गरी नीतिगत भ्रष्टाचार गरेकोले उक्त कार्यमा संलग्न धितोपत्र बोर्डका अध्यक्ष रमेश कुमार हमाल, उक्त बोर्ड बैठकमा उपस्थित हुने संचालक समितिका सदस्यहरू र उक्त प्रस्ताव तयार पारी संचालक समितिमा पेश गर्ने धितोपत्र बोर्डका कानून विभाग प्रमुख तथा बोर्ड सचिव कृष्णराज पोखरेलमाथि छानबिन गरी कारवाही गर्न अनुरोध छ ।

धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ मा मिति २०७९।१२।२९ मा संशोधन हुनु भन्दा अघिको व्यवस्था दफा २ को खण्ड (ज): “खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ)” भन्नाले संगठित संस्थाको शेयरको चुक्ता पूँजी तथा जगेडा कोषहरू (सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोष बाहेक) को कुल जोडमा सञ्चित नोक्सानीको कुल रकम र अपलेखन गर्न बाँकी स्थगन र विविध खर्चहरू तथा ख्याति घटाई बाँकी रहन जाने रकम सम्भन्नु पर्छ ।”

धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ मा मिति २०७९।१२।२९ मा संशोधन भएपश्चात्को व्यवस्था दफा २ को खण्ड (ज): “खुद सम्पत्ति” भन्नाले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार संगठित संस्थाको शेयरको चुक्ता पूँजी तथा जगेडा कोषहरूको कुल जोडमा सञ्चित नोक्सानीको कुल रकम र

अपलेखन गर्न बाँकी स्थगन र विविध खर्चहरू तथा ख्याति घटाई बाँकी रहन जाने खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ) रकम सम्झनु पर्छ ।”

निर्देशिका संशोधन यस अधि सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोषलाई खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ) मा गणना गर्न नपाइने व्यवस्था रहेको थियो । मिति २०७९।१२।२९ को निर्णयबाट उक्त सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोषलाई खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ) मा गणना गर्न पाइने व्यवस्था राखिएको छ, जसबाट वित्तीय अवस्था कमजोर भएका कम्पनीहरू पनि बुक बिल्डिङ्ग, प्रिमियममा सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्ने वातावरण बनेको जुन कार्य लगानीकर्ताको हित विपरित भएको र यसबाट वित्तीय अवस्था कमजोर भएका कम्पनीहरूलाई फाइदा पुग्ने छ । यसरी लगानीकर्ताको हित गर्ने उद्देश्यले गठित धितोपत्र बोर्ड केही निश्चित कम्पनीहरूलाई फाइदा पुग्ने गरी आफ्नो मुख्य उद्देश्य विपरित कार्य गरिरहेको छ । केही निश्चित कम्पनीहरूबाट फाइदा लिई प्रभावमा परी नीतिगत भ्रष्टाचारमा लिप्त माथि उल्लेखित व्यक्तिहरू माथि छानविन गर्न अनुरोध छ ।

सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोष अर्न्तगत कुनै पनि कम्पनीमा सम्पत्तिको लेखांकन गर्दा सम्पत्तिलाई खरिद मूल्यमा लेखांकन गरिन्छ । उक्त मूल्यमा हरेक वर्ष ह्रासकट्टि गरिन्छ । सम्पत्तिको लेखांकन गर्ने यो नै प्रचलित र सर्वमान्य अभ्यास हो । तथापि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार हाल कायम बजार मूल्यमा सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकन गरी उक्त रकमलाई सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकन कोष बनाई राख्न पाइन्छ तर राम्रा वित्तीय अवस्था भएका कम्पनीहरूले यो अभ्यास गरेको पाइदैन । सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकनबाट प्राप्त रकमलाई सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकन कोषमा राखे पनि उक्त रकम कम्पनीका शेयरधनीहरूलाई बाड्न मिल्दैन । यो रकम केवल जगेडा कोषमा देखिन्छ, जसबाट कम्पनीको खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ) राम्रो देखिन्छ तर वास्तविक रूपमा त्यसको प्रतिफल कम्पनीका शेयरधनीले पाउदैनन । उदाहरणका लागि एउटा कम्पनीको नेटवर्थ अंकित मूल्य रु. १०० भन्दा पनि कम छ (नेटवर्थ रु.१०० भन्दा पनि कम हुनु राम्रो मानिदैन) । उक्त कम्पनीको अब नेटवर्थ रु.१०० वा सोभन्दा माथि देखाउन कम्पनीले सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकन गरी सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोषमा देखाई जगेडा कोष राम्रो बनाई नेटवर्थ बढाउने गर्दछन् । यस्ता कार्य विशेष गरी शेयर निष्काशन तथा बैंकबाट ऋण लिने बेलामा कम्पनीले गर्ने गर्दछन् ।

सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकनबाट प्राप्त रकमलाई खुद सम्पत्ति (नेटवर्थ) मा देखाउदा धितोपत्र बजारको मर्म विपरित तथा लगानीकर्ताको हित विपरित भई लगानी जोखिम बढ्छ । जस्तो कि धितोपत्र बोर्डले धेरै कम नेटवर्थ भएका कम्पनीहरूलाई सार्वजनिक निष्काशन गर्न दिइरहेको थिएन । जस्तै रु. १०० अंकित मूल्यबाट नेटवर्थ घटेर रु. ६० वा सोभन्दा तल भएका कम्पनीहरूलाई सार्वजनिक निष्काशन गर्न नदिने अभ्यास यस अधि रहेको थियो । अंकित मूल्य रु. १०० मै शेयर निष्काशन गर्ने कम्पनीलाई कति नेटवर्थसम्म निष्काशन गर्न दिने भन्ने कानूनी व्यवस्था कही लिखित मै नभएको तर लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी धेरै कम नेटवर्थ भएका कम्पनीलाई प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गर्न नदिने अभ्यास रहेको देखिन्छ । प्रिमियममा सार्वजनिक निष्काशन गर्नेको हकमा भने नेटवर्थको सम्बन्धमा (देहायको नेटवर्थ भएका कम्पनीले मात्र प्रिमियममा निष्काशन गर्न पाउने) धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ को नियम२५ को खण्ड (क१) मा संगठित संस्थाको प्रति शेयर चुक्ता पूँजी भन्दा प्रति शेयर नेटवर्थ बढी भएको, कायम भएको औषत मूल्य र संगठित संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थको दुई गुणाले हुन आउने मूल्यमा जुन कम हुन्छ सो रकमलाई प्रिमियम कायम गर्नु पर्ने र सूचीकृत संगठित संस्थाले प्रिमियममा धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन गर्न आवश्यक परेमा त्यस्तो संस्थाको पछिल्लो लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरण अनुसारको प्रति शेयर नेटवर्थ भन्दा बढी नहुने गरी प्रिमियम सहितको निष्काशन मूल्य निर्धारण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको

त्यसैगरी नियम २५ग को उपनियम (१) को व्यवस्था: देहायका योग्यता पुगेका संगठित संस्थाले बुक बिल्डिङ्ग विधि मार्फत धितोपत्रको प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गर्न सक्नेछ:

- (क) संगठित संस्था विगत तीन आर्थिक वर्षदेखि लगातार खुद मुनाफामा संचालनमा रहेको,
- (ख) संगठित संस्थाको साधारण सभाले बुक बिल्डिङ्ग विधि मार्फत धितोपत्र जारी गर्ने निर्णय गरेको,
- (ग) संगठित संस्थाको प्रति शेयर नेटवर्थ प्रति शेयर चुक्ता पूँजीको कम्तिमा १५० प्रतिशत रहेको,
- (घ) संगठित संस्थाले कम्तिमा औसत वा सो भन्दा माथिल्लो क्रेडिट रेटिङ्गको ग्रेड प्राप्त गरेको ।

सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकनबाट सृजित कोषलाई नेटवर्थमा गणना दिने व्यवस्था गर्नासाथ नेटवर्थ कम भएका कम्पनीले समेत नेटवर्थ बढाउन कम्पनीको सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकन गराउन सक्छन् जसबाट हालको व्यवस्था अनुसार प्रिमियम तथा बुक बिल्डिङ्गमा प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन (IPO) वा थप सार्वजनिक निष्काशन (FPO) गर्न नपाउने कम्पनीले समेत प्रिमियम तथा बुक बिल्डिङ्गमा प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन (IPO) वा थप सार्वजनिक निष्काशन (FPO) गर्न पाउने देखिन्छ । यसबाट खराब वित्तीय अवस्था रहेको कम्पनीहरू समेतले सर्वसाधारण जनताबाट प्रिमियममा रकम उठाई सर्वसाधारणलाई सिधै ठग्न सक्ने जोखिम बढेको छ र उक्त कार्यबाट केही कम्पनीका संस्थापक लगानीकर्तालाई अबौं फाइदा पुग्ने देखिन्छ ।

छिमेकी देश भारतमा धितोपत्र बजार नियमन निकाय Securities and Exchange Board of India ले जारी गरेको Securities and Exchange Board of India (Issue of Capital and Disclosure Requirements) Regulations, 2018 को Section 2 Subsection (1)(hh) मा नेटवर्थको विषयमा देहायको व्यहोरा उल्लेख भएको: “net worth” means the aggregate value of the paid-up share capital and all reserves created out of the profits and securities premium account and debit or credit balance of profit and loss account, after deducting the aggregate value of the accumulated losses, deferred expenditure and miscellaneous expenditure not written off, as per the audited balance sheet, but does not include reserves created out of revaluation of assets, write-back of depreciation and amalgamation;

मिति २०७९।१२।२९ मा धितोपत्र निष्काशन तथा बाँडफाँड निर्देशिका, २०७४ मा संशोधन गरी ज्यादै कम नेटवर्थ भएको (सम्पत्ति पुर्नमूल्यांकन रकम नजोड्दा करिव ३५ रुपैयाँ) रिपब्लिका मेडिया लि.लाई मिति २०८०।०१।१९ मा बोर्डले रु.१०० मा प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गर्न अनुमति दिएको छ । साथै, उक्त संशोधनको विषयमा कही कतै जानकारी नदिने उद्देश्यले हालसम्म पनि धितोपत्र बोर्डको वेभसाइटमा राखिएको छैन । कुनै कम्पनी विशेषहरूलाई अनुमति दिन निर्देशिकाको व्यवस्था नै संशोधन गर्ने कार्यमा चरम भ्रष्टाचार र अनियमितता भएको प्रष्ट अनुमान गर्न सकिन्छ । त्यसैले यस्ता नीतिगत भ्रष्टाचार रोक्न जरुरी छ ।

माथि उल्लेखित नेटवर्थको परिभाषाको व्यहोरा अनुसार नेपाल भन्दा पनि विकसित भारतको धितोपत्र बजारमा समेत हालसम्म पनि सम्पत्तिको पुर्नमूल्यांकनबाट प्राप्त रकमलाई नेटवर्थमा गणना गर्न नमिल्ने देखिन्छ जसबाट समेत कम वित्तीय साक्षरता रहेको नेपालमा अन्य देशको भन्दा पनि खुकुलो व्यवस्था ल्याउदा लगानीकर्ताको हित विपरित भएको र केही निश्चित कम्पनीले यसबाट अबौं फाइदा लिन सक्ने भएकोले

मौजूदा कानूनी व्यवस्थामा संशोधन गरी नीतिगत भ्रष्टाचार गर्नेलाई आवश्यक छानबिन गरी कारवाही गर्न अनुरोध छ ।

भवदीय,

पूज बजार शुद्धीकरण अभियान